

13. Государственный архив Харьковской области. – Ф. 315, оп. 1, д. 2. Дело циркуляров и распоряжений по вопросам призерения детей, 17 августа 1905 г., 174 л.

14. Януш Корчак. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sgv12.narod.ru/lato/korczak.htm>.

УДК 342.761:343.621(477)

**ПРАВО НА ЖИТТЯ – ПРАВО БУТИ НАРОДЖЕНИМ
(ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ПЕРЕРИВАННЯ
ВАГІТНОСТІ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ)**

Червяцова А. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
муніципального і міжнародного права
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація. Статтю присвячено дослідженню конституційно-правових гарантій права на життя в контексті права бути народженим. Зокрема, аналізуються положення чинного українського законодавства, які визначають підстави та порядок штучного переривання вагітності. Автор доходить висновку, що регулювання цього питання не на рівні закону, а на рівні підзаконного нормативно-правового акту не відповідає Конституції України. Крім того, викликають заперечення «соціальні» показники, які дозволяють проведення штучного переривання вагітності терміном понад 12 тижнів.

Ключові слова: право на життя, право бути народженим, штучне переривання вагітності, аборт.

Аннотация. Статья посвящена конституционно-правовым гарантиям права на жизнь в контексте права быть рожденным. В частности, анализируются нормы действующего украинского законодательства, которые определяют основания и порядок искусственного прерывания беременности. Автор делает вывод, что регулирование данного вопроса не на уровне закона, а на уровне подзаконного нормативно-правового акта не соответствует Конституции Украины. Кроме того, вызывают возражения «социальные» показатели, которые разрешают проведение искусственного прерывания беременности на сроке более 12 недель.

Ключевые слова: право на жизнь, право быть рожденным, искусственное прерывание беременности, аборт.

Annotation: The article is devoted to the constitutional and legal guarantees of the right to life in the context of the right to be born. In particular, it analyzes the current Ukrainian legislation rules that set the grounds and procedures of abortion. The author concludes that, to comply with the Constitution of Ukraine, this issue should be regulated by a law but not by a subordinate legal act. It is pointed out that Also, are the «social» grounds to permit the abortion for more than 12 weeks of pregnancy are objectionable.

Key words: right to life, right to be born, abortion.

Право на життя належить до фундаментальних прав людини. Як справедливо зазначається в одному з рішень Європейського суду з прав людини, «право на життя – це право, без якого користування іншими правами і свободами було б ілюзорним» [1, § 37]. Враховуючи виключне значення права на життя, воно має закріплення як на рівні національних конституцій, так і у міжнародних документах.

Зокрема, стаття 27 Конституції України проголошує право на життя як невід'ємне право кожної людини: «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Подібне формулювання не дає відповіді на принципово важливе питання – з якого моменту виникає право на життя (до народження чи після). Зазначимо, що це питання викликає гострі дискусії і може вирішуватися по-різному з філософської, релігійної, медичної, наукової та правової точки зору.

У контексті правового регулювання найважливішою є проблема вирішення конфлікту і встановлення відповідного балансу між правам жінки (майбутньої матері) і ще ненародженої дитини. З одного боку, ми маємо право жінки на життя та здоров'я, а також її право на приватність, право на материнство, з іншого – право на життя ненародженої дитини, яка не може самотійно себе захистити; за неї це мають зробити закон, держава, суспільство.

Попри те, що за офіційними даними кількість штучних переривань вагітності в Україні зменшилася у 6 разів порівняно з 1990-ми, країна посідає у Європі одне з перших місць за кількістю проведених абортів. Зокрема Міністерство охорони здоров'я України наводить такі цифри:

Звітний рік	Кількість абортів		з них небажана вагітність (аборти легальні за бажанням жінки, кримінальні)		Кількість пологів Абс.число
	Абс.число		Абс.число	%	
2005	242 343		182 548	75,33	411 904
2006	229 618		168 146	73,23	454 813
2007	210 454		149 493	71,03	468 923
2008	201 087		143 504	71,36	501 678
2009	181 064		127 541	70,44	505 145
2010	164 467		111 407	67,74	491 621
2011	156 193		101 212	64,80	492 218

[2].

Окремі гарантії права на життя в контексті права бути народженим містяться у статті 281 Цивільного Кодексу України, відповідно до частини 6 якої «штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, може здійснювати за бажанням жінки». Таким чином, у першій триместр вагітності закон надає жінці можливість самостійно і без будь-яких обмежень вирішувати власну долю і долю майбутньої дитини. Конфлікт між правами жінки і ненародженої дитини вирішується на користь прав першої.

Далі частина 6 статті 281 ЦК України говорить: «У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від 12 до 22 тижнів. Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після 12 тижнів встановлюється законодавством». Отже, закон припускає можливість штучного переривання вагітності на більш пізніх строках у «випадках, встановлених законодавством», тобто як законом, так і підзаконними нормативно-правовими актами. Чинні норми національного законодавства щодо права на життя – їхній зміст, час та порядок прийняття – свідчать про те, що держава Україна не переймається цим правом та його гарантіями.

На сьогоднішній день перелік підстав переривання вагітності при вагітності від 12 до 22 тижнів регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 Цивільного Кодексу України» від 15 лютого 2006 року, тобто підзаконним нормативно-правовим актом [3]. Подібний спосіб правового регулювання не відповідає Конституції України, а саме пункту 1 статті 92 Основного Закону, відповідно до якого виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина. Отже, регулювання питань переривання вагітності має здійснювати закон. Відповідно, стаття 281 Цивільного Кодексу України повинна посилатися не на «законодавство», а на «закон» (формулювання «...у випадках, встановлених законодавством...» слід замінити на «...у випадках, встановлених законом...»).

По-друге, Постанову Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 ЦК України» було прийнято лише у лютому 2006 року, між тим як новий Цивільний кодекс набув чинності 1 січня 2004 року. Це означає, що протягом двох років положення статті 281 ЦК України, а отже право на життя та його гарантії, не мали відповідної правової регламентації. До 15 лютого 2006 року штучне

переривання вагітності регулювалося Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 року № 926 «Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів» [4]. Щодо цього документу, звертає на себе увагу три обставини, які свідчать про відсутність в українському законодавстві протягом довгого часу належних гарантій права на життя: по-перше, визначення підстав переривання вагітності на рівні підзаконного нормативно-правового акту (так само як і зараз); по-друге, припустимість переривання вагітності на пізніх строках вагітності – до 28 тижнів (на щастя, ЦК України обмежив цей термін 22 тижнями); по-третє, широкий спектр підстав переривання вагітності за, так званими, соціальними показаннями. До останніх Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 року «Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів» відносила: 1) наявність трьох і більше дітей; 2) розлучення під час вагітності; 3) смерть чоловіка під час вагітності; 4) вагітність внаслідок звалтування; 5) перебування жінки або її чоловіка у місцях позбавлення волі; 6) позбавлення жінки батьківських прав; 7) наявність у жінки дитини – інваліда; 8) тяжке захворювання або травма чоловіка, що зумовили його інвалідність під час вагітності дружини. Наявність у жінки трьох і більше дітей, розлучення, смерть або інвалідність чоловіка, наявність у жінки дитини-інваліда або перебування жінки або її чоловіка у місцях позбавлення волі не можуть бути виправданням для штучного переривання вагітності на строках вагітності понад 12 тижнів, оскільки усі ці обставини відомі на початкових строках вагітності, коли жінка має необмежене право прийняти відповідне рішення. Більш того, наведені підстави (крім вагітності внаслідок звалтування), на нашу думку, є класичним прикладом спроби держави уникнути виконання певних соціальних обов'язків, пов'язаних із захистом материнства і дитинства.

З набуттям чинності новим ЦК Україна та прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 ЦК України» ситуація дещо покращилась, оскільки штучне переривання вагітності відповідно до статті 281 ЦК України обмежене строком до 22 тижнів. Крім того, зазначена постанова більш зважено підходить до встановлення підстав, за наявності яких можливе штучне поривання вагітності більше 12 тижнів. На відміну від Постанови Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 року № 926 «Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів» чинна постанова не поділяє ці підстави на

медичні та соціальні. Останні можуть бути виведені шляхом логічного аналізу. До них належать: вік вагітної жінки менш як 15 років або більш як 45 років; вагітність внаслідок згвалтування; настання інвалідності під час вагітності.

Попри більш виважене регулювання підстав, які дозволяють переривання вагітності на строках понад 12 тижнів, скасування низки соціальних показників, чинна Постанова не є достатньою гарантією захисту права на життя. Вважаємо, що вік вагітної жінки сам по собі не може бути достатньою підставою для дозволу на проведення штучного переривання вагітності, оскільки вік – це обставина, яка існує і є відомою на ранніх строках вагітності – до 12 тижнів, коли питання про збереження вагітності або її переривання вирішується жінкою самостійно без будь-яких обмежень. Теж саме стосується й вагітності внаслідок згвалтування. Отже, гарантування права на життя, на нашу думку, вимагає обмеження підстав переривання вагітності строком понад 12 тижнів виключно медичними показниками – коли вагітність та народження дитини становлять реальну і суттєву загрозу життю та здоров'ю її матері. Але навіть якби Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 ЦК України» була б «бездоганною» за змістом, вона і у цьому випадку не забезпечувала б належним чином право на життя, оскільки її положення можуть бути з легкістю змінені без будь-якого попереднього публічного

обговорення за рішенням Кабінету Міністрів України шляхом прийняття нової постанови з цього питання.

Таким чином, встановлення належних гарантій права на життя в контексті права бути народженим вимагає, по-перше, законодавчого обмеження можливості переривання вагітності на строках понад 12 тижнів виключно медичними показниками, а по-друге, регулювання цього питання законом, а не підзаконним нормативно-правовим актом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pretty v. the United Kingdom [European Court of Human Rights], Application № 2346/02. – April 29. – 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60448>
2. Кількість абортів в Україні знижується. Прес-служба Міністерства охорони здоров'я від 13.03.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=245036367&cat_id=244277212
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 Цивільного Кодексу України» від 15 лютого 2006 року// Офіційний вісник України. – 2006. – № 7. – Ст. 357.
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 926 «Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів» від 12 листопада 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/926-93-%D0%BF/card2#Card>